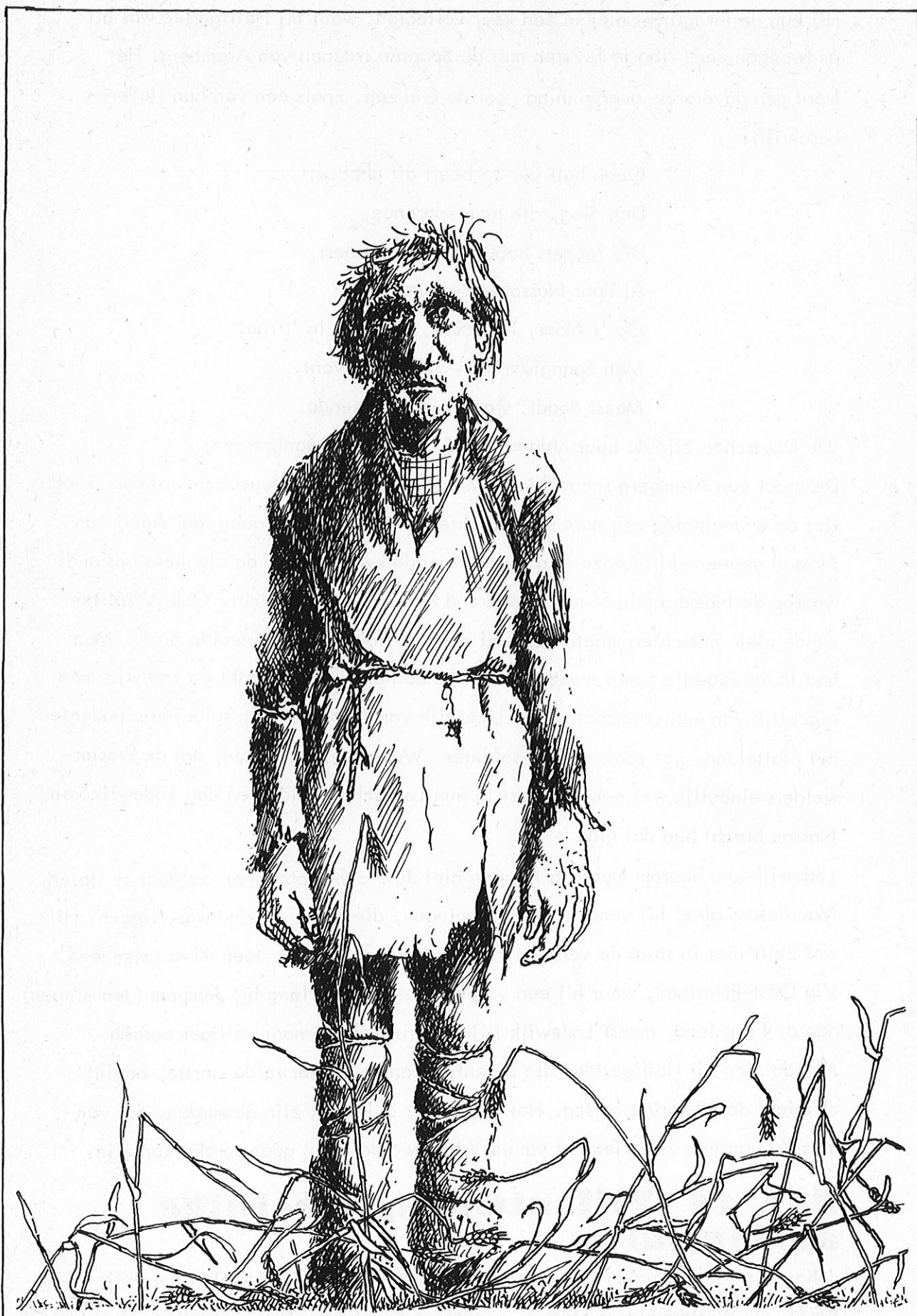

Par. 15 Vijfentwintig moeilijke oorlogsjaren

Johan van Aremborg werd als leenman over Westerwolde opgevolgd door zijn zoon Karel. De Westerwolders hebben, voorzover bekend, weinig met hem te doen gehad. Zoveel te groter is echter het ongemak geweest, dat de oorlogstoestand teweegbracht.

De boer bij zijn vernielde oogst
"Als een roggans verheven....."

En dan te bedenken, dat het daarbij niet eens zo zeer om Westerwolde ging, als wel om de Stad Groningen. Lange jaren was de Stad Spaansgezind en aangezien de Staatse troepen (populair gezegd: de troepen van Willem van Oranje) geen kans zagen Groningen door middel van belegering tot overgave te dwingen, probeerde men de handel te stagneren. Twee belangrijke handelsroutes waren er: de eerste voerde van Groningen naar de Eems en de Lauwerszee, de andere leidde via Slochteren, Winschoten, Wedde en Boertange naar Westfalen in Duitsland. Door het beheersen van deze handelsroutes wil men nu proberen de Stad te treffen, de Stad moet afgegrensd worden.

Daarom ook trekt de leger-overste in dienst van de Algemene Staten der Noordelijke Nederlanden, Diederik Sonoy, in 1580 naar Boertange om daar een schans te bouwen. "In heel Westerwolde vindt hij slechts 195 man om te graven, de rest is te jong of te oud of te ziek," zo meldt de bekende kroniek van Abel Eppens.

Bourtange was als plaats voor een vesting natuurlijk welhaast ideaal te noemen. Gelegen op een smalle zandrug (tange), waarvan het laatste deel zelfs nog kunstmatig door de boeren begaanbaar was gemaakt met palen (een zgn. knuppelweg) en aan alle kanten door ontoegankelijke moerassen omgeven (de zgn. natte horizon). Sonoy kan echter niet veel verder komen dan een schamel begin: van de Staten-Generaal (= de bestuurders van de gezamenlijke vrije gewesten) krijgt hij niet voldoende geld voor materiaal en gravers, zodat het werk moet worden gestaakt. De Groninger stadhouder Rennenberg - die als Staatse stadhouder de Stad door verraad opnieuw in handen van de Spanjaarden had gespeeld - kan Boertange dan ook vrij gemakkelijk heroveren.

Daarmee is de zaak evenwel niet van de baan. In 1583/1584 belemmeren Staatse schepen alweer de verbinding van de Stad met andere streken, deze keer die over het water van de Eems/Lauwerszee. Hierdoor raakt noodgedwongen de route Winschoten-Wedde-Bourtange "in", en we mogen gerust aannemen dat daardoor ook de bevolking hier weer "in" raakte. Er zal heel wat geroofd, geplunderd, gevorderd, gebrand zijn. Niet voor niets is een veelgezongen liedje: "Grote deven sonder scande, Die verdarven onse landen, Papen off goes, Ropen ys die loese" (Schaamteloze dieven vernielen ons land. Zowel bij Rooms en als Geuzen is stelen (plukken, "roppen") het devies!

Een onbekende Groninger dichter bezingt in wat onbeholpen verzen vooral het moeilijke lot van de boeren op het platteland (overgezet in modern Nederlands):

Om dit spel en anders meer
Lijdt de boer zoveel te meer
Als een ropgans verheven,
Waar elk van wil leven,
De één het vel, de ander de veer,
Om het vlees gaan ze vechten,
Is dit niet een groot hartzeer?

De soldaten schroomden niet, mannen, vrouwen en kinderen kleren en schoenen van het lijf te halen. Was het niet genoeg wat men kreeg, dan werd eenvoudig alles meegenomen, wat van enige waarde was. In sommige dorpen schijnt het zelfs voorgekomen te zijn, dat de boeren hooi en koren maar op het land lieten liggen.

De boer, de boer, de edele boer,
Dit spel valt hem al te zoer,
Och, kreeg hij wat verlichten!
Dat zou zijn hart zo stichten.
Het was wel goed
voor 't edele bloed;
Hij is toch onze vader,
Waar 't toch al van leven moet.

In 1589 begint Willem Lodewijk van Nassau, stadhouder van Friesland, in het noorden de grote aanval op de Spanjaarden. De ene schans na de andere valt in zijn handen en in 1593 staat hij bij Boertange.

Uit Delfzijl laat hij schoppen en kruiwagens halen, de soldaten worden aan het spitten gezet: de vesting Boertange moet en zal klaar! Eens te meer blijkt, dat grote waarde werd gehecht aan deze strategische plek. Ook de Wedder burcht wordt intussen veroverd.

Eind september 1593 komt de (Spaanse) stadhouder van Groningen, Verdugo, voor de pas opgeworpen wallen van Boertange. De grote droogte, die er in dat jaar heerst, maakt 't hem mogelijk rondom de vesting te trekken. Zelf verschan-singen en loopgraven aanleggen voor een belegering heeft echter weinig zin, omdat ondanks de droogte op ca. een halve meter diepte het grondwater al begint. Als een afgevaardigde van de Stad hem vraagt, wat hij van zijn kansen op succes denkt, zegt hij: "Brenghet mij een zedel (= briefje) van onsen Heere God dat het droog weder sal blijven".

De meegebrachte kanonnen zakken weg in het drassige land rond Boertange en

zo komt het dat Willem Lodewijk de 8e oktober al weer terug is en Wedde en omstreken voor de tweede keer dat jaar in bezit neemt. Maar dit maal definitief. In 1594 komt ook Prins Maurits van Oranje naar het noorden met versterkingen. Twaalfduizend man slaan het beleg om Groningen en na een bombardement geeft de Stad zich op 22 juli over. Een aantal bepalingen wordt afgekondigd, bepalingen die van vrij grote invloed zijn geweest op de verdere geschiedenis van onze streek.

- 1) Stad en Ommelanden zullen voortaan één gewest vormen, bestuurd door de (provinciale) Staten en opgenomen worden in de gezamenlijke Unie van Utrecht. (We noemen dit de Reductie van Groningen). Westerwolde daarentegen - en daaruit blijkt eens weer de aparte positie, die Westerwolde blijft innemen, onafhankelijk van de rest van het gewest Groningen - komt onder rechtstreeks bestuur te staan van de Staten-Generaal. Het wordt een generaliteitsland.
- 2) Wat de godsdienst aangaat, wordt er beslist, dat er "geen andere religie geëxerceert zal worden dan die gereformeerde". Dat verklaart dan meteen, waarom in 1597 Johannes Mensigius, pastoor te Onstwedde, met de plaatselijke gemeente van de Rooms-Katholieke overgaat tot de Hervormde (of zoals met toen nog zei "de Gereformeerde" kerk. Of dit wel altijd uit volle overtuiging is gegaan, valt achteraf moeilijk te beoordelen. Het element "dwang" heeft zeer zeker een rol gespeeld.

De vraag blijft natuurlijk of die dwang is uitgegaan van de plaatselijke gemeente, die eigenlijk wel al eerder naar de "nije lere" had willen overgaan, of dat het simpelweg de dwang van buitenaf is geweest, die van een R. K.-priester, na een kort examen, een gereformeerd predikant maakte. Voor de pastoor is het in elk geval niet altijd voordelig geweest.

Nog in 1658 jammert de Hervormde dominee van Onstwedde - dat moet Johannes Henrici Franck geweest zijn - dat hij van f. 100,-- uit de kerkgoederen en f. 60,-- van de Stad per jaar, "die hem in plaets van de afgestelde lijckpredicatieën zijn toegelegd" niet kan rondkomen en dat hij met "verscheyden domestijcque ongelegentheden" tobt en "uyt het pausdom sich tot de waere Christelijke gereformeerde religie begeven heeft".

Bij wijze van uitzondering ontvangt hij dan, "omdat hij de compassie (= medelijden) heeft weten op te wekken en hij al op leeftijd is", een eenmalige toelage van f. 150,-- uit de belasting-opbrengst.

- 3) De geestelijke goederen (kloosters e.d.) zullen in gemeenschappelijk overleg gebruikt worden voor godsdienstige doeleinden.

Zo is de 80-jarige oorlog in onze streken in 1594 eigenlijk al voorbij. De vrede van Münster, die de oorlog in 1648 officieel beëindigt, brengt alleen nog de zekerheid, dat men definitief niet meer voor een Spaanse inval hoeft te vrezen.